

ქართული სოფლის სტატუსის შესახებ

რეზიუმე

სტატიაში ავტორების მიერ გაშუქებულია ქართული სოფლის სამართლებრივი მდგომარეობის - სტატუსის განსაზღვრასთან დაკავშირებული პრობლემური საკითხები. ავტორები მიიჩნევენ, რომ სოფლის სტატუსის პრობლემის გადაჭრა თემის სამართალსუბიექტობისა და მისი სამკვიდროს მოვლა-პატრონობის დამდგენი ფუძემდებლური პრინციპების გარკვევას ეფუძნება. ამ პრინციპების ნათელსაყოფად სტატიაში რელიეფურადაა ნაჩვენები, რომ ქართულ ყოფიერებასა და სამართლის სისტემაში ნეოლითიდან მოყოლებული ვიდრე ქრთული სახელმწიფოებრიობის დაკარგვამდე სოფელი წარმოადგენდა ცალკე სამართალსუბიექტს, რომლის უფლება-მოვალეობები მჭიდროდ უკავშირდებოდა მისი სამკვიდროს - საერთო სარგებლობაში არსებული სათემო საკუთრების მოვლა-პატრონობას; სტატიაში ნაჩვენებია ის არსებითი საფრთხეები, რაც ქართულ სოფელს დაემუქრა სათემო საკუთრების მოსპობის გამო; ყურადღება გამახვილებულია, რომ დღევანდელ პირობებშიც გრძელდება მავნე საბჭოთა ტრადიცია და თანამედროვე ქართული სოფელი დღესაც მოკლებულია მის ბუნებით უფლებას მისსავე სამკვიდროს, რომელიც დღეს ფაქტობრივად უპატრონოდაა მიტოვებული ანდა ხელაღებით სხვისდება, მოუაროს და უპატრონოს.

სტატიაში დასაბუთებულია, რომ დამოუკიდებლობის აღდგენის პირობებში ადგილობრივი თვითმმართველობის მრავალგზის „რეფორმირების“ მიუხედავად სოფლის სტატუსი ჯერაც დაუდგენელია; ნაჩვენებია, რომ ადგილობრივი თვითმმართველობის დღეს მოქმედ კოდექსში „ტერიტორიული ოპტიმიზაციის“ არასწორი გაგება პირშივე ეწინააღმდეგება დიდი ქართველი მეცნიერის - პავლე ინგოროყვას მიერ ჯერ კიდევ 1920 წელს მოცემულ ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული მოწყობის სწორ ფუძემდებლურ პრინციპებს; ხაზგასმულია, რომ მოქმედი კანონმდებლობა სოფლის თემს არ განიხილავს სამართალსუბიექტად და შესაბამისად, სოფელი ყოველგვარ უფლებებს, უწინარესად კი თავისი სამკვიდროს პატრონობის ფუნდამენტურ უფლებას არის მოკლებული, რაც მის არათუ განვითარებას, არამედ არსებობასაც კი კითხვის ნიშნის ქვეშ აყენებს. სტატიის დასკვნითი ნაწილი ეძღვნება სოფლის სტატუსის პრობლემის შესაძლო გადაწყვეტას. ავტორების მიერ შემოთავა-

პაატა კოღუაშვილი
საქართველოს ს/მ მეცნიერებათა
აკადემიის აკადემიკოსი
E-mail: paata_koguashvili@hotmail.com
დავით ზარდიაშვილი
ექსპერტი მუნიციპალურ სამართალში

ზებულია თანამედროვე პირობებში თემის სამართალსუბიექტობისა და მის მიერ თავისი სამკვიდროს პატრონობის მოდელი, რომელიც ერთის მხრივ მიწის რეფორმის შედეგად, მეორეს მხრივ კი ადგილობრივი თვითმმართვეობის სისტემის რეფორმირებით უნდა დამკვიდრდეს.

არსებითია, რომ სოფელი არა მხოლოდ ბუნებრივი ტერიტორიულ-სოციალური ერთეულია. იგი, ისევე, როგორც მთლიანობაში ერი, ისტორიის შემოქმედი სრულიად კონკრეტული სუბიექტია. ქართული სოფელი, როგორც წესი, მრავალსაუკუნოვანი, არც თუ იშვიათად - მრავალათასწლოვანი უწყვეტი ისტორიული პროცესის შედეგად არის მოსული თანამედროვეობაში, როგორც ჩვენი ყოფიერების ერთ-ერთი ძირეული მოცემულობა; შემთხვევითი არ არის, რომ სახელდება - „სოფელი“ ქართულ ენაში „აქ“ ყოფიერების აღმნიშვნელი ტერმინია („ვაჰ, სოფელო, რაშიგან ხარ...“); ამდენად, ქართული სოფლის ბედის გადაწყვეტა, მისი სამართლებრივი მდგომარეობის - სტატუსის დადგენა არა ცალკე პოლიტიკური თუ ოდენ სოციალურ-ეკონომიკური, მითუმეტეს - არა მხოლოდ ფორმალურ-იურიდიული ამოცანაა, არამედ თემისა და საბოლოო ჯამში - მთლიანად ერის ყოფნა-არყოფნის, მისი ეგზისტენციისა და იდენტობის მრავალგანზომილებიანი, კომპლექსური პრობლემაა.

ამ კომპლექსური პრობლემის გასაღები თემის უფლებებობისა და მასთან ორგანულად დაკავშირებულ სრულიად ერისა და ცალკე თემის სამკვიდროს, ანუ -ქვეყნის (ქვეყანა ქართულად მიწაა!) პატრონობის დამდგენ ფუძემდებლური პრინციპების გარკვევით უნდა მოვიძიოთ. ხაზგასასმელია, რომ მრავალათასწლოვანი ქართული სახელმწიფოებრიობისათვის ეს პრინციპები ჯერ კიდევ ადრეული ნეოლითის ეპოქიდანვე იღეს დასაძგნ; ეს იგივე პრინციპებია, რაც დამახასიათებელია არა მხოლოდ ქართული, არამედ

საზოგადოდ, ევროპული ტიპის სასოფლო-სამეურნეო ცივილიზაციისათვის: ქართული “თემი” არსებითადაც და რასაკვირველია, უწინარესად - უფლებრივად, იგივეა, რაც ევროპული “კომუნა”; მისი **ცალკე სამართალ-სუბიექტობა**, საკუთრივ მისი ავტონომიური უფლებებისა და დამოუკიდებელი პასუხისმგებლობის არსებობა სწორედ ის ფუძემდებლური პრინციპია, რაც “ქართულ, მაშასადამე ევროპულ” ყოფას იმთავითვე (ე.ი. სასოფლო-სამეურნეო ცივილიზაციების ფორმირებისთანავე) გამოარჩევს და რომელიც მოგვიანებით, თანამედროვე ევროპული დემოკრატიის ერთ-ერთი მთავარი დასაყრდენი გახდება; მეორე, არანაკლებ მნიშვნელოვანი პრინციპია კერძო საკუთრებასთან ერთად საზოგადო, **სათემო საკუთრების არსებობა**, რომელიც თემის სამკვიდროზე ადგილობრივი საზოგადოების (“კომუნის”, “თემის”), როგორც ამ სამკვიდროს სრულუფლებიანი პატრონის უფლებათა შეუვალობას ადგენს. ეს პრინციპები სამართლებრივად ფორმდება ჯერ კიდევ პატრონ-ყმობისა და ფეოდალური სახელმწიფოს ჩამოყალიბებასთან ერთად (შესაძლოა, მანამდეც) და ქართულ სამართალში შენარჩუნებულია ვიდრე გვიან-ფეოდალურ ეპოქამდე (ამ მხრივ სამაგალითოა თუნდაც ვახტან VI-ის სამართლის წიგნთა კრებული), მეტიც: თვით რუსეთის იმპერიის მიერ საქართველოს ანექსიის შემდგომაც, ბატონ-ყმობის გაუქმებამდე, ე.ი. მე-19 საუკუნის 60-70-იან წლებამდე სწორედ ეს პრინციპები გამოიყენებოდა.

ამრიგად, საქართველოში, ისევე, როგორც ევროპაში, თემის უფლებრიობა, მისი სამართალ-სუბიექტობა, თემის სამკვიდროზე თემისავე საკუთრება სამართლით გახლდათ მოწესრიგებული და დაცული. მიწაზე ფეოდალთა კერძო საკუთრების, პატრონ-ყმობის, შემდგომ - ბატონ-ყმობისა და მიუხედავად, სწორედ სათემო საკუთრებისა გახლდათ თემის სამკვიდრო - საერთო სარგებლობის საძირკი, სათიბი, სარეზერვო დანიშნულების მიწა, მიმდებარე ტყე, ჭალა, მდინარე თუ წყარო. ამ საზოგადო, სათემო საკუთრებას თავად თემი დამოუკიდებლად პატრონობდა, უვლიდა და განაგებდა; სათემო ქონების მართვისას სოფლის ყოველი მკვიდრი კომლი სრულუფლებიანი თანამონაწილე იყო და რასაკვირველია, საკუთარი წილი პასუხისმგებლობაც ეკისრებოდა მის სათანადო მოვლა-პატრონობაში.

საზგასახმელია, რომ ქართული ტრადიციული სამართალი სოფლის მკვიდრი კომლისაგან უფლებრივად მკაფიოდ **მიჯნავდა** ხიზანს. სოფელში თემს შეეკედლებული ხიზნებიცა

ცხოვრობდნენ, რომელთაც, მიუხედავად იმისა, რომ სოფელში, შესაძლოა, საკუთარი სამკვიდროც კი შეეძინათ, სათემო ქონებაში იმთავითვე წილი არ ედოთ. მხოლოდ დროთა განმავლობაში, როცა მათი სვე-ბედი სოფლისას იმდენად მჭიდროდ დაუკავშირდებოდა, რომ თემისადმი მათი კუთვნილება, თემის ინტერესებისადმი მათი ერთგულება ჟამის არაერთ გამოცდას გაუძლებდა და ეჭვს აღარ იწვევდა, ხდებოდნენ ისინი თემის სრულფასოვანი წევრები. ისიც ნიშანდობლივია, რომ თემიდან მოკვეთა, გაძევება სამოქალაქო სიკვდილს უტოლდებოდა და თემის მიერ გამოტანილ ყველაზე მძიმე სასჯელს წარმოადგენდა.

მე-19 საუკუნის მიწურულს ინდუსტრიალიზმის შემოსვლასთან ერთად, როდესაც ცარისტული რუსული იმპერიალიზმის პირობებში შეუძლებელი იყო თემის უფლებრიობის უკვე დემოკრატიად, ევროპული ყაიდის ადგილობრივ თვითმმართველობად ჩამოყალიბება, საფრთხე დაემუქრა ქართული თემის არსებობას: ნიადაგი ეცლებოდა ტრადიციულ სათემო საკუთრებას და თემის სამკვიდრო, როგორც რიგითი რამ საქონელი, ახლადგაჩენილი ინდუსტრიული ბაზარის დახლზე შეუზღუდავად იყიდებოდა. როდესაც თემის სამკვიდროს დასაცავად არ არსებობდა ადგილობრივი თვითმმართველობის დემოკრატიული ინსტიტუტები, ქვეყანა კი უცხო სახელმწიფოს ოდენ პროვინციას წარმოადგენდა, მხოლოდ დიდი ილიას მიერ მობილიზებული ეროვნული მოძრაობის ძალისხმევამ, უწინარესად - საადგილმამულო ბანკმა, დაიცვა ქვეყანა იმგვარი სრულმასშტაბიანი ეროვნული კატასტროფისაგან, რომლის კონტურები დიდმა ქართველმა, ნიკო ლორთქიფანიძემ სულისშემძვრელ „იყიდება საქართველო!“-თი დახატა და რაც, რასაკვირველია, მომავლინებული მუქარა იყო ქართული სოფლისათვისაც.

1918-21 წწ. დემოკრატიულმა საქართველომ პირველი ნაბიჯები გადადგა და საფუძველი ჩაუყარა ადგილობრივი თვითმმართველობის, როგორც ერთ-ერთი უმთავრესი დემოკრატიული ინსტიტუტის შექმნას, რაც სამომავლოდ თემის უფლებრიობისა და სათემო სამკვიდროს მოვლა-პატრონობის, ინდუსტრიული განვითარებისას სოფლის ახლებური სტატუსის ურყევობის საწინდარი და მთავარი გარანტი უნდა ყოფილიყო. ძალზე მნიშ-

ენელოვანია, რომ დიდი მამულიშვილის, პავლე ინგოროყვას მიერ სწორედ დემოკრატიული რესპუბლიკის დროს, ჯერ კიდევ 1920 წელს, პირველად გამოქვეყნდა საქართველოს ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული მოწყობის კონცეფცია, სადაც სოფლის სათემო თვითმმართველობას ჯეროვანი ადგილი ეკავა; ასევე, პავლე ინგოროყვას მიერ სამაზრო დაყოფის სანაცვლოდ შემოთავაზებული იყო ახლებური დარაიონების პრინციპი, რომელიც ადმინისტრაციული ცენტრის - მცირე ან საშუალო ქალაქის გარშემო, მისი აგლომერაციის ზონაში მოქცეული სოფლების ერთ ადმინისტრაციულ-ტერიტორიულ ერთეულად - რაიონად ჩამოყალიბებას გულისხმობდა; “ქალაქი და მიმდებარე ესე სოფელნი” როგორც ერთიანი ადმინისტრაციული მთლიანობა, ტრადიციული ქართული ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული დაყოფის ერთ-ერთი ამოსავალი პრინციპი ჯერ კიდევ დავით აღმაშენებლის ეპოქიდანვე გახლდათ; გარდა ამისა, პავლე ინგოროყვას მიერ შემოთავაზებული ახალი დარაიონება იმ დროინდელი ყველაზე მოწინავე ევროპული აზრის (სწორედ მაშინ ყალიბდებოდა ევროპაში ურბანიზაციის მეცნიერული თეორიები) შესაბამისად, ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური და ურბანული განვითარების თანაბარზომიერებას, ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული ერთეულების ეთნიკური შემადგენლობის სწორად გათვლილ დემოგრაფიულ ბალანსს, რომლის მიზნები ერთის მხრივ, ქართველთა, როგორც სატიტულო ერის სტატუსის ურყევობა, მეორეს მხრივ, რაც არანაკლებ მნიშვნელოვანია - ეთნიკურ უმცირესობათა უმტკივნეულო სამოქალაქო ინტეგრაცია გახლდათ, ემყარებოდა. ამრიგად, სათემო თვითმმართველობასთან ერთად უნდა ჩამოყალიბებულიყო საქალაქო და სასოფლო თემების ახალი, რაიონული მასშტაბის თანა-საზოგადოების ადგილობრივი თვითმმართველობაც, რაც ინდუსტრიული განვითარების კვალობაზე ქვეყნის სწრაფი ურბანიზაციის პირობებში თავიდან აგვაცილებდა სოფლების დაცლის ხარჯზე უზარმაზარი მასშტაბის მეგაპოლისის გაჩენას, განვითარების არათანაბარზომიერობით გამოწვეულ ანტაგონიზმს სოფლისა და ქალაქის, სხვადასხვა ტერიტორიული ერთეულების, სხვადასხვა ეთნიკური წარმომავლობის მოქალაქეებს შორის, უზრუნველყოფდა საშუალო და მცირე ქალა-

ქების, აგრეთვე მათი აგლომერაციის სოფლების ჰარმონიულ, თანაზომიერ, ურთიერთხელსაყრელ, რაციონალურ, გეგმაზომიერ განვითარებასა და მდგრად სოციალურ-ეკონომიკურ წინსვლას.

საუბედუროდ, არც ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული მოწყობის რეფორმირება და ვერც სრულყოფილი ადგილობრივი თვითმმართველობის ჩამოყალიბება 1918-21 წწ. დემოკრატიულ რესპუბლიკას არ დასცალდა. ინდუსტრიულ ეპოქაში საქართველოს ევროპული განვითარება არ შედგა, ამჯერად უკვე წითელი, ბოლშევიკური რუსეთის მიერ საქართველოს ანექსიის გამო.

გასაბჭოების შედეგად მოისპო როგორც კერძო, ასევე სათემო საკუთრებაც; თემის არსებობას ნიადაგი გამოეცალა, მისი სამკვიდრო “საერთო-სახალხო საკუთრებად” გამოცხადდა; მართალია, სოფელი, როგორც პირველადი ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული ერთეული, არ გაუქმებულა და მას ფორმალურად საკუთარი ხელისუფლების ორგანოები “მუშათა, ჯარისკაცთა და გლეხთა”, შემდგომ - “სახალხო დეპუტატთა” საბჭო და ადასკომი შეუქმნეს, მაგრამ, ცხადია, საბჭოური ტოტალიტარიზმის პირობებში ერთპარტიული დიქტატურის, პარტიული ნომენკლატურის, ე.წ. დემოკრატიული ცენტრალიზმის პრინციპებით აგებული სახელისუფლებო ვერტიკალი სინამდვილეში არავითარ ადგილს არ ტოვებდა რეალური სათემო თვითმმართველობისათვის; უარესიც: ავტონომიური სამართალსუბიექტის - თემის მაგივრად ძალადობრივი კოლექტივიზაციის შედეგად საბჭოური ინდუსტრიალიზმის საწარმოო სუბიექტი - კოლმეურნეობა ანდა სულაც საბჭოთა მეურნეობა შეიქმნა, რომელიც ზეცენტრალიზებული დარგობრივი მმართველობის ადმინისტრაციულ-მბრძანებლურ სისტემაში “ერთიანი სახალხო მეურნეობის” ოდენ ყველაზე დაბალი საფეხურის რგოლს წარმოადგენდა.

მიუხედავად იმისა, რომ 1924-31წწ. მომზადდა და 1931-32 წწ. საბოლოოდ გატარდა ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული მოწყობის იმგვარი რეფორმა, რომელიც ძირითადად სწორედ პავლე ინგოროყვას დარაიონების პრინციპებს დაეყრდნო (პავლე ინგოროყვა, მიუხედავად მისი პოლიტიკური არაკეთილსაიმედოობისა, სწორედაც საკუთარი კომპეტენტურობით, მაღალი აკადემიური ცენზით მოპოვებული ავტორიტეტის გამო წლების განმავლობაში იყო ადმინისტრაციულ-

ტერიტორიული რეფორმის სახელმწიფო კომისიის წევრი და 1926-29 წწ. მისი თავმჯდომარეც კი), სოფლისა და იქ მცხოვრები თემის ბედი, რასაკვირველია, თავიდან ბოლომდე კომუნისტური მმართველობის, მისი პატრიმონიალური ბიუროკრატის - ნომენკლატურის ხელში აღმოჩნდა. თემის უფლებრიობა მხოლოდ ნომინალური თუ იყო და სინამდვილეში, სოფლის მკვიდრი მოსახლეობა, რადგან იგი როგორც კერძო, ასევე სათემო საკუთრებისა და ყოველგვარი თვითმმართველობის გარეშე დარჩა, უფლებრივად იგივე მდგომარეობაში აღმოჩნდა, როგორსაც ქართული ტრადიციული სამართალი **ხიზნობად** მიიჩნევდა; თავის გადასარჩენად ძალადობრივ საბჭოურ სისტემასთან ადაპტაციის აუცილებლობა, რასაც თან ახლდა თემის საკუთარი სამკვიდროსაგან გაუცხოების დამღუპველი პროცესი, განაპირობებდა მუდამ გარეშე “პატრონის” მოძიედ და ხელის შემყურე ხიზნოთა მდაბიური და მხდალი, თავგერძა და უპასუხისმგებლო „ეთიკის“ ჩამოყალიბებას, რაც საბჭოური და პოსტ-საბჭოური პატრონ-კლიენტელიზმის, უფრო სწორედ - პატრონ-ხიზნური სოციალური წყობის საფუძველია...

...მიუხედავად ზემოაღნიშნული საფრთხეებისა, ქართულმა სოფელმა საბჭოურ ტოტალიტარიზმსაც გაუძლო და საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენისათვის თავი შეინარჩუნა. ქართული სახელმწიფოებრიობა დღეს უმთავრესი პირობაა, რომ სოფელი უკვე ახალ ეპოქაში აღორძინდეს და მისი რაობის დამდგენი ფუძემდებლური პრინციპები ტრადიციული შინაარსის შეუცვლელად ახალი ფორმით დამკვიდრდეს ჩვენს სინამდვილეში.

დღევანდელი რეალობის გასაცნობიერებლად აუცილებელია იმის გათვალისწინება, რომ სსრკ-ს რღვევა მსოფლიო მასშტაბით ინდუსტრიალიზმის ეპოქის დასასრულსაც მოასწავებდა; ხაზგასაგებელია - საბჭოურ ინდუსტრიალიზმს ახალ, პოსტ-ინდუსტრიულ ანუ როგორც მას ყველაზე ხშირად უწოდებენ - საინფორმაციო ერაში განახლებისა თუ გარდაქმნის არავითარი პერსპექტივა აღარ გააჩნდა; ამიტომაც, თუკი ქვეყანამ ახალ დროებას ალღო ვერ აუღო და მომზადებული არ დახვდა, იგი დე-ინდუსტრიულ რღვევასა და დესტრუქციას თავს ვერ დააღწევს! საინფორმაციო ეპოქაში უმთავრესი რესურსი არა კაპიტალი, წარმოების საშუალებები, ნედლეული, ენერგეტიკა თუ სამუშაო ძალა, არამედ ინფორმაცია და ცოდნაა; მამასთან, ეს ეპოქა გლობალიზაციის არნახული მასშტაბით გამოირჩევა, ვინაიდან ამ მთავარი რესურსის მოძრაობა, გავრცელება, გაცვლა-გამოცვლა

თანამედროვე საინფორმაციო-საკომუნიკაციო ტექნოლოგიურობის პირობებში ფიზიკურ საზღვრებსა და ხელოვნურ შეზღუდვებს არცნობს და არ ექვემდებარება; ეს გარემოება არამც და არამც არ ნიშნავს, რომ ხელი უნდა ავიდოთ ჩვენს ტრადიციულ ღირებულებებზე, რაც ჩვენსავე იდენტობას განსაზღვრავს; პირიქით - სწორედ ცოდნითა და ღირებული ინფორმაციით შეირაღებულებმა უნდა ახალ პირობებში გამოვჭედოთ საკუთარი ბედი და კვლავაც მივსდეთ მარადიულ ქართულ დევიზს: “ბოროტსა სძლია კეთილმან, არსება მისი გრძელია”.

სამწუხაროდ, დამოუკიდებლობის აღდგენიდან მეოთხედი საუკუნის შემდგომაც სოფლის სტატუსის ახალი, თანამედროვე ფორმა ჩვენს სამართლებრივ სისტემას გამოძებნილი ჯერაც არა აქვს; მიუხედავად იმისა, რომ ადგილობრივი თვითმმართველობის პრინციპი აღიარებული და დაცულია საქართველოს კონსტიტუციით, დამოუკიდებლობის აღდგენიდან უკვე მეხუთედ (!), ყოველ ჯერზე პრაქტიკულად ხელახლა, თავიდან ხორციელდება ადგილობრივი თვითმმართველობის სისტემის რეფორმა (1997-98, 2001, 2005-06, 2010 და ბოლოს 2013-14 წწ.), მაგრამ სასოფლო თემი დღემდე არ წარმოადგენს რაიმე იურიდიული ფორმით სამართალსუბიექტს და ბუნებრივია, არც სათემო სამკვიდროს, რაც განსაკუთრებით სავალალოა, ჯეროვან პატრონად იგი არ გვევლინება.

2005-06 წწ. რეფორმის შემდგომ, როდესაც საბჭოთა რაიონის ნაცვლად პრაქტიკულად იმავე ტერიტორიაზე შეიქმნა მუნიციპალური თვითმმართველობა და შესაბამისად გაუქმდა ყოფილი რაიონის შემადგენლობაში შემაგალი ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული ერთეულების, უწინარესად - სოფლის ადგილობრივი თვითმმართველობა, სოფლის სამართლებრივი მდგომარეობა პაერში გამოეკიდა; ეს მძიმე ვითარება შენარჩუნებულია დღესაც, 2013-14 წწ. რეფორმის შემდგომაც სოფელი, როგორც ცალკე სამართალ-სუბიექტი არ არსებობს და უარესიც: 2013 წელს მიღებულმა “ადგილობრივი თვითმმართველობის კოდექსმა” საერთოდ გააუქმა მუნიციპალიტეტის ტერიტორიული ორგანოები, მათ სანაცვლოდ ერთპიროვნული მმართველის - გამგებლის ე.წ. წარმომადგენლის თანამდებობა შემოიღო, რითიც სოფლის, როგორც ჯერ კიდევ ფაქტობრივად შემორჩენილი ადმინისტრაციული ერთეულის არსებობას საფრთხე შეუქმნა.

დღეს დაბეჯითებით შეიძლება ითქვას, რომ ადგილობრივი თვითმმართველობის ეს უკანასკნელი, მეხუთე რეფორმაც ჩავარდა. ჩავარდა

თუნდაც მხოლოდ იმიტომ, რომ ამ ე.წ. რეფორმის ავტორთა მიერვე დეკლარირებული მისი მთავარი მიზანი - “მოსახლბასთან ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოების დაახლოება”, არ მიღწეულა და ვერც მიიღწევა.

ამ ვაი-რეფორმის ავტორთა მიერ ჩაფიქრებული “ტერიტორიული ოპტიმიზაცია” რომლის შინაარსი დღეს არსებული მუნიციპალიტეტების (ყოფილი რაიონის ტერიტორია) დაშლა-დაქუცმაცებამდე დაიყვანება და სოფლის სტატუსს კვლავაც პაერში გამოკიდებულს დატოვებს, რასაკვირველია, იმთავითვე განწირული იყო ჩასავარდნად. იმის მაგივრად, რომ დადგინდეს ის ოპტიმალური სამართლებრივი მდგომარეობა, რომელიც სოფლის თემს მუნიციპალურ თანასაზოგადოებაში საკუთარ ღირსეულ ადგილს დაუმკვიდრებს, განზრახული იყო ამ მუნიციპალური თანასაზოგადოების დაშლა-დაქუცმაცება და მის მაგივრად, სრულიად ხელოვნური, მექანიკური გაყოფის გზით ვითომ ახალი თანასაზოგადოების შეკოწიწება; თანაც ისე, რომ მომხდარიყო პავლე ინგოროყვასეული დარაიონების პრინციპის, რომელიც სასოფლო და საქალაქო თემების ერთიან თანასაზოგადოებად ყოფნას გულისხმობს და ტრადიციულ ქართულ ადმინისტრაციულ-ტერიტორიულ დაყოფას (“ქალაქი და მიმდებარე ესე სოფელნი”) ინარჩუნებს, ხელაღებით რვეზია - ე.ი. მუნიციპალიტეტის იმგვარად დახლეჩა, რომ საქალაქო და სასოფლო თემები ერთიმეორეს მოსწყდეს. არარაფერს ვამბობ ხელოვნური დაყოფის გზით ეთნიკური უმცირესობების თემების მუნიციპალური ტანასაზოგადოების გახლეჩის შედეგად პრაქტიკულად სეგრეგაციაზე, რასაც ევრონული უსაფრთხოებისათვის მძიმე დარტყმის მიყენება შეუძლია;

ბუნებრივია, დღევანდელი ან თუნდაც უფრო მომცრო ტერიტორიული მასშტაბის მუნიციპალური თანასაზოგადოება რომ შედგეს, ჯერ მასში შემავალი თითოეული თემის (საქალაქო თუ სასოფლო) ღირსეული ადგილი უნდა გამოიძებნოს, უწინარესად თემის სამართლებრივი მდგომარეობა მკაფიოდ უნდა გაირკვეს; ამის სანაცვლოდ, სოფლის ამ ყველაზე მტკივნეული პრობლემის გადაწყვეტის მაგიერ, 2013 წლის ე.წ. თვითმმართველობის კოდექსით (მისმა უვიცმა ავტორებმა ისიც კი არ უწყიან, რომ მუნიციპალურ ურთიერთობათა, რომელიც საზოგადოებრივი ცხოვრების პრაქტიკულად ყველა სფეროს მოიცავს, კომპლექსური შინაარსისაა და ამდენად, მისი მომწესრიგებელი საკანონმდებლო ნორმების კოდიფიცირება წარმოუდგენელია. ამიტომაც ამ კანონის “კოდექსად” გამოცხ-

ადება ის “ბავშვური” შეცდომაა, რომელიც სტუდენტ იურისტსაც კი არ ეპატიება) მოხდა ე.წ. რეგიონული ცენტრების სრულიად ხელოვნური გამოყოფა მუნიციპალიტეტებიდან და ამით, ყოველად უსაფუძვლოდ მუნიციპალური თანასაზოგადოების გახლეჩა “ქალაქელებად” და “სოფლელებად”; ამგვარი გადაწყვეტა ოდენ კურიოზად უნდა მივიჩნიოთ და სამწუხაროდ, სწორედ ასე, კურიოზულად გამოიყურება ე.წ. ტერიტორიული ოპტიმიზაცია.

სოფელი მარადიულია. მან ჟამთა ათასგვარ სიავეს, თვით კომუნისტურ ჯოჯოხეთსაც, გაუძლო და რაღა თქმა უნდა, ამგვარ ვაი-რეფორმებსაც, მართალია ძნელად, მაგრამ ღვთის შეწევნით - მაინც უძლებს. მაგრამ როდემდე?! დღეს ხომ საქართველო დამოუკიდებელია, ჩვენი ბედი ჩვენსავე ხელთაა და ადარ უნდა დავასრულოთ სოფლის ბედის სასწორეზე შეგდება და მისი სიმტკიცეზე გამოცდა?!

ქართველთა დღევანდელი თაობების ვალია, რომ ქართულ სოფელს, მის მარადიულ არსებობას საფუძველი განუმტკიცოს. სოფლის და მისი მკვიდრი თემის, სამართლებრივი მდგომარეობის (ანუ სტატუსის) შინაარსი ინვარიანტულია, არ სდევს ჟამთა ცვლას და ადრეული ნეოლითიდან, სასოფლო-სამეურნეო ცივილიზაციის ჩამოყალიბებით შექმნილი, ახალი ფორმით უნდა გამჟღავნდეს ინდუსტრიულ და დღევანდელ, უკვე პოსტ-ინდუსტრიულ ეპოქაში. ყოველ ამ ეპოქაში სოფლის სტატუსის შინაარსი ის არის, რომ: ა) სოფელი და მისი თემი უფლებებისა და პასუხისმგებლობების მატარებელი ცალკე სუბიექტია და მას ეპოქის სათანადო იურიდიული ფორმა უნდა მიეცეს; ბ) ეს სუბიექტი - ე.ი. სოფლის თემი მისი სამკვიდროს სრულუფლებიანი პატრონია; ამგვარი პატრონობის მხოლოდ ტექნოლოგია ვითარდება და იცვლება ეპოქათა ცვლასთან ერთად და არა მისი არსი. სწორედ ეს არის ევროპული განვითარება - სოფლის მუდმივი შენება, ხოლო დღეს განსაკუთრებულად - ცოდნისა და ინფორმირებულობის, მაღალ-ტექნოლოგიურობის (“ტექნოლოგიურობა” ბერძნული სიტყვაა. ქართულად - “ოსტატობის გონს” ნიშნავს!) საფუძველზე და არა მისი ყოფიერების პერიფერიაზე განდევნის (რომლის გამოხატულებად უნდა მივიჩნიოთ მუნიციპალური თანასაზოგადოების გახლეჩის გზით სოფლის ქალაქისაგან მოწყვეტა და ფაქტობრივად - მისი სეგრეგაცია), და უარესიც: დანგრევის მცდელობა.

რა არის გასაკეთებელი?

1. უწინარესად უნდა დადგინდეს მუნიციპალურ თანასაზოგადოებაში სასოფლო თემის ღირსეული ადგილი, მისი სამართლ-სუბიექტობა; დღევანდელ პირობებში ყველაზე უკეთ მას სოფლის მეკიდრ მესაკუთრეთა ამხანაგობის - კონდომინიუმის იურიდიული ფორმა შეეფერება; თვითმმართველობის შესახებ ორგანულმა კანონმა (და არა კოდექსმა, როგორც მას დღეს შეცდომით უწოდებენ) უნდა შექმნას თემის უფლებრიობის, ე.ი. ამ შემთხვევაში ამ კონდომინიუმის უფლებების სამართლებრივი საფუძვლები და გარანტიები;

2. აუცილებელია მიწათ-მფლობელობასთან და მიწათ-სარგებლობასთან თემის მიმართების გარკვევა იმ ფუძემდებლური პრინციპის გარანტირებით, რომ თემი საკუთარი სამეკიდროს სრულუფლებიანი პატრონია. ეს სამართლებრივად უნდა უზრუნველყოს როგორც თვითმმართველობის შესახებ ორგანულმა კანონმა, ასევე მიწის კოდექსმა (აი, სწორედ ამ სფეროში - ე.ი. მიწის საკუთრების, მიწათ-სარგებლობის, მიწათ-მოწყობის, მიწათ-მართვის სფეროშია აუცილებელი საკანონმდებლო ნორმების კოდიფიცირება, ე.ი. მიწის კოდექსის სასწრაფოდ შემუშავება და მიღება!);

3. თვითმმართველობის რეფორმირებასთან ერთად აუცილებელი გატარდეს მიწის რეფორმა, რომელიც სოფლის თემს მუდმივ და უსასყიდლო მფლობელობაში გადასცემს მის სამეკიდროს - საერთო სარგებლობის საძოვარს, სათიბს, სოფლის სარეზერვო სასოფლო-სამეურნეო მიწას, შიდა-სამეურნეო გზების მიწას, სოფლის შიდა ინფრასტრუქტურისათვის აუცილებელ არასასოფლო-სამეურნეო მიწას, აგრეთვე

მიმდებარე ტყეს, ჭაღას, მდინარესა თუ წყაროს. ეს რომ მოხდეს, აუცილებელია სახელმწიფო მიწის მასშტაბური მუნიციპალიზაცია; სახელმწიფო არ შეიძლება თანამედროვე პირობებში ყველაზე მსხვილ და გიგანტურ მიწათ-მფლობელად რჩებოდეს; მას უნდა საკუთრებაში ჰქონდეს მხოლოდ ის მიწა, რაც აუცილებელია კონკრეტული სახელმწიფო კომპეტენციების განსახორციელებლად; დანარჩენი მიწა, რომელიც საზოგადოებრივი დანიშნულებისაა და პრივატიზებას არ ექვემდებარება, მუნიციპალიტეტებს უნდა გადაეცეს საკუთრებაში და თემების მუდმივ, უსასყიდლო სარგებლობაში იყოს;

4. აუცილებელია სოფლის განვითარების მეცნიერული ცოდნისა და სათანადო, ღრმა ინფორმირებულობაზე დაფუძნებული დაგეგმარება. უწინარესად ეს შეეხება მის სივრცით მოწყობას, მიწათ-სარგებლობისა და მიწათ-მოწყობის დაგეგმარებას. საუბედუროდ, ამ მხრივ არაინფორმირებულობა კრიტიკულ დონეს ჩამოსცდა - აღარ გროვდება და არც მოიპვება ინფორმაცია მიწათ-სარგებლობისა და ტერიტორიების გამოყენების სფეროში. არადა, არაინფორმირებულობა საინფორმაციო ეპოქაში ნებისმიერი რესურსის, მათ შორის უწინარესად მიწის კატასტროფულ გაუფასურებას განაპირობებს; ამ ინფორმაციის შეგროვება, სელექცია, დახარისხება და რეტროსპექცია სისტემურ საფუძვლებს უნდა დაუბრუნდეს, წინააღმდეგ შემთხვევაში ყოველგვარ რაციონალურ დაგეგმარებაზე საუბარიც კი ზედმეტია!

აქ მოყვანილი გადაუდებელ ღონისძიებათა ჩამონათვალი, რასაკვირველია, არასრულია. სოფელი შევლას ითხოვს და საშველის პოვნას როგორც სახელმწიფო, ისე მუნიციპალური სასოფლო პოლიტიკის შექმნა სჭირდება!

ბამოყენებული ლიტერატურა:

1. პ. კოდუაშვილი, ილია ჭავჭავაძე მეურნის თვალთ, „მერიდიანი“ თბ. 2013 წ.
2. პ. კოდუაშვილი, დ. ზარდიაშვილი, მიწის საკითხი ანუ ბედი ამა ქვეყნისა, „ახალი აგრარული საქართველო“, №6(62), 2016 წ.

3. პ. ინგოროყვა, საქართველოს ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული დაყოფა. „საქართველო“, თბ. 1920 წ.
4. პ. კოდუაშვილი, სოფელი მარადიულია, „ახალი აგრარული საქართველო“, 9 (65), 2016 წ.

ON THE GEORGIAN STATUS OF THE VILLAGE

PAATA KOGUASHVILI

E-mail: paata_koguashvili@hotmail.com

DAVID ZARDIASHVILI

In the present article, the authors deal with problematic issues related to the determination of the legal status of Georgian village. The authors consider that the solution to the problem of the status of the village is based on definition of the fundamental principles of determining legal personality of the community and administering its property. To make these principles clear, the article clearly shows that in Georgian realities and legal system, since the times of neolith to statelessness, the village has always been a separate legal entity, whose rights and responsibilities had been closely associated with disposal of the rural community's property in the public domain. The article describes significant threats to Georgian village caused by the destruction of the community's property; the emphasis is placed on the fact that harmful Soviet traditional practice continues even today, and the today's Georgian village is still deprived of natural right to administer its own property, which today is virtually unsupervised or mindlessly alienated.

The article justifies that under conditions of the restoration of independence, in spite of multiple "reform" of local self-government, the status of the village is still undetermined; the article shows that inadequate interpretation of "territorial optimization" in the Local Self-Government Code currently in force, is in direct contradiction to the appropriate fundamental principles of the administrative-territorial structure suggested in 1920 by a great Georgian scientist Pavle Ingorokva; it is stressed that the legislation currently in force does not consider the rural community to be a legal entity, and consequently the village is deprived of its all rights, and first of all, it is deprived of its basic right to dispose its own property that calls into question not only the development, but even its existence. The concluding part of the article focuses on the possible solution of the problem of village status. The authors propose a model of legal personality of the community in modern conditions and administering its own property, which must be adopted, on the one hand, as a result of land reform, and on the other hand, as a result of local self-government reform.